

Vapo Oy

YVA-kohteiden täydentävät luontoselvitykset;
Varpusuon linnustoselvitykset 2010, Utajärvi

Vapo Oy, Varpusuon linnustoselvitykset 2010, Utajärvi**Sisältö**

1	JOHDANTO.....	1
2	AINEISTO JA MENETELMÄT.....	1
2.1	Kevätmuuttoselvitys.....	1
2.2	Riekkoselvitys.....	2
2.3	Syysmuuttoselvitys	2
3	LINNUSTOSELVITYKSEN TULOKSET.....	3
3.1	Kevätmuuttoselvitys.....	3
3.2	Riekkoselvitys.....	3
3.3	Syysmuuttoselvitys	4
3.4	Havainnot nisäkäslajeista	5
4	LAJISTO JA SEN UHANALAISUUS	5
4.1	Kevätmuuttoselvitys.....	5
4.2	Syysmuuttoselvitys	7
5	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	8
6	KIRJALLISUUS	10

Liitteet

Liite 1	Selvitysalueen sijainti
Liite 2	Kevätmuuttolaskennan havaintopisteet
Liite 3	Riekkoselvityksen havaintopisteet ja keskeisimmät havainnot
Liite 4	Kevätmuuttolaskennan perustulokset

Pohjakartta-aineisto © Maanmittauslaitos lupanro 48/MML/10

Pöyry Finland Oy

Juha Parviainen (FM, biologia)
Pekka Majuri (FM, biologia)
Luonto- osuuskunta Aapa

raportointi
maastotyöt, riekkoselvitys
kevät- ja syysmuuttoselvitykset, raportointi

PL 20, Tutkijantie 2 A
90571 Oulu
puh. 010 33 280
sähköposti etunimi.sukunimi@poyry.com

1 JOHDANTO

Varpusuo sijaitsee Utajärven kunnan itäosassa lähellä Puolangan kunnan rajaa noin 15 km Puolangan kirkonkylästä länteen (Liite 1). Tutkimusalueen pinta-ala on 305 ha. Varpusuolle suunnitellaan turvetuotantoaluetta, ja hankkeen ympäristövaikutusten arviointiin (YVA) liittyen aiemmin tehtyä linnustoselvitystä täydennettiin keväällä ja kesällä 2010. Alueen pesimälinnusto on selvitetty kesäkuussa 2009 (Pöyry Environment Oy 2009).

Luonto-osuuskunta Aapa suoritti Pöyry Finland Oy:n toimeksiannosta Varpusuon kevätmuutto- ja syysmuuttoselvitykset vuonna 2010. Työstä vastasivat lintulaskija Tapani Pirinen (kevätmuuttolaskenta ja raportointi), FM biologi Juha Repo (syysmuuttoselvitys ja raportointi) ja FM biologi Antje Neumann (raportointi). Riekkoselvityksen maastotyöt toteutti Pöyry Finland Oy:stä FM Pekka Majuri.

2 AINEISTO JA MENETELMÄT

2.1 Kevätmuuttoselvitys

Kevätmuuttolaskenta tehtiin pistelaskentana 11.05.2010 kello 04.15 – 13.10 välisenä aikana valtakunnallisia laskentaohjeita soveltaen (Koskimies 1994, Koskimies & Väisänen 1988). Selvityksen teossa huomioitiin myös Turveteollisuusliitto ry:n (2002) sekä ”Turvetuotannon lupahakemuksen luontoselvitykset” – oppaan (Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2009) ohjeistusta.

Alueelta valittiin peruskartan avulla 9 laskentapistettä (liite 2), jotka sijoituivat kattavasti koko Varpusuon tutkimusalueelle. Jokaisella laskentapistellä havainnoitiin linnustoa kiikarin ja kaukoputken avulla kymmenen minuutin ajan. Kaikki havainnot kirjattiin karttapohjalle. Myös laskentapisteltä toiselle siirryttäessä tehdyt havainnot kirjattiin muistiin. Kaikki havainnot kirjattiin ylös lintuyksilöinä. Tutkimusalueen rajauksen ulkopuolisia havaintoja ei ole huomioitu laskennassa välitöntä reunavyöhykettä lukuun ottamatta.

Lintulaskennan alkaessa lämpötila oli +5 °C ja laskennan loputtua +11 °C. Tuulen voimakkuus oli heikkoa lähes koko laskennan aikana, mutta laskennan loppupuolella puolenpäivän aikoihin tuuli voimistui kohtalaiseksi. Laskennan alkaessa taivas oli lähes pilvetön, ja aamupäivän aikana taivaalle kertyi poutapilviä. Sääolosuhteet lintulaskennalle olivat hyvät.

Koska kevätmuuttolaskenta tehtiin kortalaskentana, kaikista Varpusuota levähdyspaikkana käyttävistä lintulajeista ei saatu havaintoja. Lintujen kevätmuutto ajoittuu useamman viikon ajalle. Tietyn kohteen muuttolintumäärä voi siksi vaihdella päivittäin jopa huomattavasti.

Varsinaisen muuttolaskennan lisäksi Varpusuon keväistä muuttolajistoa havainnoitiin lisäksi riekkokartoituksen yhteydessä kuudelta havainnointipisteeltä pääasiassa iltapäivän ja alkuillan tunteina. Koska kyseessä ei ollut varsinainen muuttolaskenta, nämä havainnot on tulosten yhteydessä käsitelty erillisinä.

2.2 Riekkoselvitys

Riekkojen esiintymistä Varpusuolla selvitettiin keväällä 2010 ääniatrappihavainnoinnilla 6.5.2010 klo 21.00-00.10 välisenä aikana. Havainnointi toteutettiin Metsähallituksen Luontopalvelujen käyttämien riekkoselvitysohjeiden mukaisesti (Putala 2010). Havainnointipisteitä oli yhteensä kolme (liite 3).

Tehokasta riekkoreviirien kartoitusaikaa kestää yleensä vapun tienoille saakka parhaan kartoitusajan ollessa maaliskuu-huhtikuussa. Työn tilaamisaikataulusta johtuen riekkokartoitus päästiin toteuttamaan toukokuun ensimmäisellä viikolla. Tuolloin Varpusuolla oli vielä varsin runsaasti lumisia alueita ja kartoituksen kannalta olosuhteet olivat edelleen hyvät. Riekkokoiraiden vastausinto atrappiin alkaa hiipumaan, kun sulan maan osuus voittaa lumipeitteisen maan osuuden.

Otollisin säätila kartoitukselle on kuulas ja tyyni keli, varsinkin lämpimän päivän jälkeen. Kartoitus aloitetaan n. ½ tuntia auringon laskun jälkeen ja sitä voidaan jatkaa pimeään tulon saakka. Kuutamolla reviirikartoitus voi toimia läpi yön. Myös varhaisaamu ennen auringon nousua on sopivaa aikaa kartoitukselle.

Kartoitushetkellä olosuhteet olivat pääosin hyvät: ilma oli auringon laskiessa heikkotuulinen ja selkeä / puolipilvinen. Ilman lämpötila vaihteli 0 °C:een molemmin puolin.

Kartoituksessa kierretään riekon soidinreviiriksi soveltuvia vähäpuustoisia suoalueita pysähtyen soittamaan ääniatrappia noin ½ kilometrin välein. Reviiriä hallussa pitävä koirasriekko voi vastata ääneen jopa yli 1 km päästä, mutta saapuu paikalle vasta kun atrappia soitetaan sen reviirin alueella.

Reviiritulkinnassa, samasta yksilöstä tehtyjen päällekkäisten havaintojen tunnistamiseksi on huomioitava, että riekkokoiraan kevätreviirin ääripisteiden etäisyys toisistaan saattaa olla jopa noin 1 km ollen yleisimmin noin 500 m.

2.3 Syysmuuttoselvitys

Syysmuuttoselvitys tehtiin kesä-elokuussa puhelinhaastatteluina Varpusuon linnustoa tunteville tahoille. Haastatteluissa alueen merkitystä syksyllä muuttaville linnuille selvitettiin Utajärven riistanhoitoyhdistykseltä (yhteyshenkilöt: Rauno Tapio ja Reijo Palo-Oja), Utajärven kunnasta (ympäristötarkastaja Esa Nissinen) sekä M. ja H. Hanhela Oy:ltä (yhteyshenkilö: Heino Hanhela). Heino Hanhelaan oltiin lisäksi yhteydessä sähköpostitse. Erityisesti kokeneilta luontovalokuvaajilta M. ja H. Hanhelalta saatujen tietojen laatuun voidaan kiinnittää erityistä huomiota.

Haastatteluissa keskusteltiin yleisesti eri lintulajien esiintymisestä tutkimusalueilla myös kevätmuutto- ja pesimäaikana. Myös mahdolliset nisäkäshavainnot huomioitiin haastatteluissa.

Ns. tietojen ”etäkeruu” haastattelututkimuksena on pätevä menetelmä yleistason tiedon hankintaan. Erityisesti riistalintulajien esiintymisen selvittämisessä paikalliset metsästysseurat ja muut vastaavat tahot ovat arvokkaita tietolähteitä. Menetelmää on käytettävä kuitenkin vain alustavana arviointina. Tarkemman syysmuuttolintulajiston selvityksen tulee perustua maastoselvityksiin, jotka toteutettaisiin vähintään viitenä

päivänä syksyllä toistettuna havainnointina. Tämä havainnointi olisi suositeltavaa toistaa 2-3 vuotena, jotta lintulajien vuosittainen runsaudenvaihtelu ei vääristäisi tulosta.

3 LINNUSTOSELVITYKSEN TULOKSET

3.1 Kevätmuuttoselvitys

Kevätmuuttolaskennassa havaittiin 24 lajia, joiden yhteenlaskettu yksilömäärä oli 52. Laskennan perustulokset on esitetty liitteessä 4. Kaikki havainnot oli tulkittavissa paikallisiksi lukuun ottamatta kolmen linnun liroparvea (*Tringa glareola*). Lintuhavainnot keskittyivät tutkimusalueen eteläiseen avoimeen alueeseen Porkkalanahon kankaan länsipuolelle. Varpusuon keskiosassa Saukko-ojan ympäristössä oli myös havaintokeskittymiä. Varsinaisia suolajeja (Väisäsen ym. 1998 mukaan) havaittiin neljä.

Kurkihavainto (*Grus grus*) oli tulkittavissa paikalliseksi pesintään viittaavaksi havainnoksi. Toinen kurki liikkui kävellen tutkimusalueen eteläosan avosuon reunalla, ja toinen pysytteli enimmäkseen rämeikön suojassa. Kurjet eivät lähteneet lentoon alueelta koko laskennan aikana. Kurjet havaittiin samalla paikalla myös laskennan loputtua. Taivaanvuohi (*Gallinago gallinago*) lensi soidinlentoaan Saukko-ojan eteläpuolella alueen keskiosassa, ja kapustarintapari (*Pluvialis apricaria*) oli todennäköisellä reviirillään alueen eteläosan avosuolla Pahkasalmin läheisyydessä.

Tutkimusalueen eteläpäädyssä havaittiin kaksi teerinaarasta (*Tetrao tetrix*). Toisen naaraan pakenemispaikalta löytyi 8 munan pesä. Toinen naarasteerihavainto oli noin 200 metrin päässä ensimmäisestä. Toisenkin naarasteeren pesintä oli mahdollinen, mutta pakenemispaikan ympäristöstä ei etsitty aktiivisesti pesää tarpeettoman häiriön välttämiseksi.

Reviireillään laulavia niittykirvisiä (*Anthus pratensis*) havaittiin tasaisesti tutkimusalueen avoimilla osilla. Valkoviklot (*T. nebularia*) olivat soittimella tutkimusalueen pohjoisrajan läheisyydessä ja eteläosan avosualueella. Pensastaskut (*Saxicola rubetra*) olivat tulkittavissa paikallisiksi linnuiksi. Pensastaskujen reviirit sijoituivat Porkkalanahon kankaan pohjoispuolelle ja tutkimusalueen keskiosaan lähelle Saukko-ojaa. Tavikoiras (*Anas crecca*) havaittiin Saukko-ojan läheisyydessä.

3.2 Riekkoselvitys

Varpusuolla havaittiin ääniatrapin avulla useita riekkoja (liite 3). Havaintojen perusteella voidaan todeta, että Varpusuo kuuluu riekkojen käyttämiin elinalueisiin. Varpusuon koillispuolella sijaitsevan Pajakansuon eteläosasta havaittiin yksi ääniatrappiin vastannut riekko, josta tehtiin myöhemmin myös näköhavainto. Varpusuon keskiosissa Porkkalanahon pohjoispuolella havaittiin varmuudella ainakin kolmen eri riekkokoiraan vastaavan ääniatrappiin. Näin ollen inventointialueella tai välittömässä läheisyydessä voidaan arvioida olevan joka tapauksessa useita riekkoreviirejä, vaikkakaan tarkan lukumäärän arviointi ei ole mahdollista.

Riekkoselvityksen yhteydessä havainnoitiin myös muuta lintulajistoa. Pääosa havainnoista koostui tavanomaisista metsien yleislinnuista ja havumetsälajeista kuten kirvisistä (*Anthus spp.*), rastaista (*Turdus spp.*) ja tiaisista (*Parus spp.*). Myös punarintoja (*Erythacus rubecula*) ja vihervarpusia (*Carduelis spinus*) tavattiin yleisesti. Kappaleessa 4 ”Lajisto ja sen uhanalaisuus” on taulukkoon 3 koottu riekkoselvityksen yhteydessä havaittujen suojelullisesti huomattavien lajien keskeisimmät havainnot ja havaitut yksilömäärät.

3.3 Syysmuuttoselvitys

Heino Hanhelan yleinen arvio oli, että Varpusuo ei ole koko Utajärven kunnan alueella sijaitseviin soihin verrattuna poikkeuksellisen merkittävä metsähanhen (*Anser fabalis*) syysmuuton kerääntymisalue eikä myöskään pesimäalue. Sen sijaan Varpusuo ympäristössä 2-3 km:n etäisyydellä olevat Saukkosuo, Pahkasuo ja Iso Rytisuo ovat vetisempiä ja linnustollisesti Varpusuota arvokkaampia soita. Varpusuolla on avorimpiä, mutta suotyyppi ei ole kahlaajalajistolle tyypillinen vetinen aapasuo, joka olisi myös vaateliaalle metsähanhelle sopiva pesimä- ja muuttokerääntymisalue.

Varpusuosta 2 km luoteeseen sijaitsevalla Saukkosuolla lepäilee keväisin pieniä määriä muuttavia metsähanhia. Noin 5 km:n etäisyydellä Varpusuosta on uhanalaisen päiväpetolinnun pesäreviiri.

Varpusuo on teerien perinteinen soidinpaikka ja Varpusuon itäpuoleiset metsäalueet ovat metson soidinaluetta. Varpusuon länsi- ja luoteisreunoilta länteen Utosjokeen laskevan Saukko-ojan varressa on kuusimetsää ja vanhan metsän lintulajeista siellä esiintyvät Hanhelan havaintojen mukaan puukiipijä (*Certhia familiaris*) ja pohjantikka (*Picoides tridactylus*). Metsähanhen, kurjen ja metsäkanalintujen osalta keskeisimmät havainnot on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Metsähanhen, kurjen ja metsäkanalintujen esiintyminen Varpusuolla. Varpusuon merkitys kunkin lajin syysmuuton kannalta on arvioitu pienimmästä suurimpaan asteikolla +/++/+++ / ++++.

Laji	Havainto / alueen merkitys
Metsähanhi (<i>Anser fabalis</i>)	
Syysmuutto, yleinen merkitys lajille	+
Pesintä, poikuehavainnot	ei havaintoja
Kurki (<i>Grus grus</i>)	
Syysmuutto, yleinen merkitys lajille	+
Syysmuutto, muuttoparvet	ei havaittu parveutumista alueella
Metsäkanalinnut, pesintä	
Teeri (<i>Tetrao tetrix</i>)	soidinalue
Metso (<i>Tetrao urogallus</i>)	soidinpaikka 1-3 km itään Varpusuosta

3.4 Havainnot nisäkäslajeista

Hanhelan mukaan Saukko-ojan varsi on ahman (*Gulo gulo*), suden (*Canis lupus*), ilveksen (*Lynx lynx*) ja karhun (*Ursus arctos*) sekä hirven (*Alces alces*) perinteinen kulkureitti. Keskeisiä elinalueita mm. ilveksellä ja ahmalla ovat Saukko-ojan varsi Varpusuon ja Utosjoen välisillä alueilla. Suurpedot sekä hirvet käyttävät Hanhelan mukaan seuraavaa reittiä: Pahkavaara – Saukko-ojanvarsi – Utosjoki. Reitti on perinteinen lajien kulkuväylä. Hirviä tavataan talviaikoina jopa 30 yksilön laumoissa. Ahma on käyttänyt ravintolähteenä luontovalokuvauksen apuna käytettyä haaskaruhoa ja esiintynyt alueella myös paikallisesti. Tiedot perustuvat säännölliseen talvijälkihavainnointiin. Ahmasta on tehty havaintoja viimeksi talvella 2009-2010, mutta ympärivuotisia esiintymishavaintoja lajista ei ole. Myös sauikko (*Lutra lutra*) kuuluu Saukko-ojan lajistoon. Lajin pesäpaikkojen sijainnista ei ole tarkempaa tietoa.

4 LAJISTO JA SEN UHANALAISUUS

Suomen luonnonsuojelulain 47 §:ssä on lueteltu *erityisesti suojeltavat* ja 46 §:ssä *uhanalaiset* lajit (Mannerkoski & Rytteri 2006). Valtakunnallisesti uhanalaisiksi luokitellaan *vaarantuneet* (VU) lajit kun taas silmälläpidettävät (NT) lajit eivät täytä uhanalaisuuden kriteerejä (Rassi ym. 2001). Silmälläpidettävät lajit voivat olla kuitenkin *alueellisesti uhanalaisia*. EU:n luontodirektiivin IV-liitteessä ovat *tiukkaa suojelua* vaativat nisäkäslajit.

4.1 Kevätmuuttoselvitys

Kevätmuuttolaskennassa ei havaittu uhanalaisuusluokkiin hävinneet (RE), äärimmäisen uhanalaiset (CR), erittäin uhanalaiset (EN) tai luokkaan vaarantuneet (VU) kuuluvia lintulajeja. Varpusuolla havaittiin luokkaan silmälläpidettävät (NT) kuuluvana teeri ja pensastasku sekä alueellisesti uhanalainen liro (Taulukko 2). EU:n lintudirektiivin liitteen I lajeista (EU) havaittiin kurki, kapustarinta (*Pluvialis apricaria*), liro ja teeri. Suomen erityisvastuulajeihin (EVA) kuuluvia lajeja olivat teeri, valkoviklo, liro ja tavi.

Taulukko 2. Varpusuon muutonaikaisessa pistelaskennassa havaitut suojelullisesti huomattavat lintulajit. Suomi = Suomen uhanalaisuusluokituksessa mainittu laji (NT = silmälläpidettävä), EVA = Suomen kansainvälinen erityisvastuulaji, AU = Alueellisesti uhanalainen. Varsinaiset suolinnut (Väisänen ym. 1998) alleviivattu.

Laji		EU:n lintudirektiivi	Suomi	EVA	AU	Yksilömäärä
Tavi	<i>Anas crecca</i>			x		1
Teeri	<i>Tetrao tetrix</i>	x	NT	x		2
Kurki	<i>Grus grus</i>	x				2
Kapustarinta	<i>Pluvialis apricaria</i>	x				2
Valkoviklo	<i>Tringa nebularia</i>			x		2
Liro	<i>Tringa glareola</i>	x		x	x	4
Niittykirvinen	<i>Anthus pratensis</i>					7
Pensastasku	<i>Saxicola rubetra</i>		NT			2
Yhteensä		4	2	4	1	22

Riekkoselvityksen yhteydessä havaittiin useita suojelullisesti huomattavia lajeja (Taulukko 3). Kapustarintahavaintoja tehtiin useita ja myös valkovikloja tavattiin useampia yksilöitä pääasiassa inventointialueen pohjoisosassa. Sinisuohaukka (*Circus cyaneus*) havaittiin saalistuslennolla inventointialueen itäpuolella Rimminkankaan pienen lammen länsipuolella jatkamassa lentoaan kohti Varpusuota. Yksinäinen metsähanhi kierteli Varpusuon eteläpäädyssä. Laulujoutsen (*Cygnus cygnus*) ja metso (*Tetrao urogallus*) havaittiin Porkkalanahon läheisyydessä.

Taulukko 3. Riekkoselvityksen yhteydessä havaitut suojelullisesti huomattavat lajit. Suomi = Suomen uhanalaisuusluokituksessa mainittu laji (NT = silmälläpidettävä), EVA = Suomen kansainvälinen erityisvastuulaji, AU = Alueellisesti uhanalainen laji. Varsinaiset suolinnut (Väisänen ym. 1998) on alleviivattu.

Laji		EU:n lintudirektiivi	Suomi	EVA	AU	Yksilömäärä
Kurki	<i>Grus grus</i>	x				4
Sinisuohaukka	<i>Circus cyaneus</i>	x	NT			1
Kapustarinta	<i>Pluvialis apricaria</i>	x				12
Metsähanhi	<i>Anser fabalis</i>		NT	x	x	1
Valkoviklo	<i>Tringa nebularia</i>			x		6
Laulujoutsen	<i>Cygnus cygnus</i>	x		x		1
Pyy	<i>Bonasa bonasia</i>	x				1
Metso	<i>Tetrao urogallus</i>	x	NT	x		1
Teeri	<i>Tetrao tetrix</i>	x	NT	x		10
Yhteensä		7	4	5	1	37

Teerien yksilömäärä on minimiarvio ja perustuu soitimella olevista teeristä tehtyihin äänihavaintoihin. Todellisuudessa Varpusuon ympäristössä soidinaikana esiintyvien teerien yksilömäärä on arvion mukaan tätä suurempi.

Edellisten lisäksi Porkkalanahon alueella todettiin iäkkäämpien kuusien tyviltä useampia palokärjen (*Dryocopus martius*) ravinnonhankintajälkiä. Varpusuon pohjoisosassa tehtiin lisäksi nopea näköhavainto suurikokoisesta päiväpetolinnusta, jota ei kuitenkaan ehditty tarkemmin tunnistamaan linnun lennettyä pilveen.

4.2 Syysmuuttoselvitys

Syysmuuttoselvityksen haastattelujen yhteydessä saatiin tietoja myös lintujen kevätmuutosta, pesivistä lintulajeista ja alueella esiintyvistä nisäkäslajeista. Taulukossa 4 on esitetty haastatteluissa esille tulleet suojelullisesti huomattavat lintulajit, joita tavataan Varpusuolla tai sen lähialueella joko muutto- tai pesimäaikoina.

Taulukko 4. Syysmuuttoselvityksen yhteydessä esiin tulleet Varpusuolla tai sen ympäristössä esiintyvät suojelullisesti huomattavat lintulajit. Suomi = Suomen uhanalaisuus luokituksessa mainittu laji (NT = silmälläpidettävä) EVA = Suomen kansainvälinen erityisvastuulaji, AU = Alueellisesti uhanalainen. Varsinaiset suolintulajit (Väisänen ym. 1998) alleviivattu.

Laji		EU:n lintudirektiivi	Suomi	EVA	AU
<u>Metsähanhi</u>	<u>Anser fabalis</u>		NT	x	x
Teeri	<i>Tetrao tetrix</i>	x	NT	x	
Metso	<i>Tetrao urogallus</i>	x	NT	x	
Pohjantikka	<i>Picoides tridactylus</i>	x	NT	x	x

Noin 5 km:n etäisyydellä Varpusuosta pesii uhanalainen päiväpetolintulaji. Lajin pesinnästä ei kuitenkaan ole olemassa aiempia tietoja (Tuomo Ollila, Metsähallitus 9.9.2009, Pöyry Environment Oy 2009).

Varpusuon alueen nisäkäslajistoon kuuluvista lajeista EU:n luontodirektiivin liitteessä IV (a) on mainittu saukko, susi, ilves ja karhu.

5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Varpusuolla tehtiin keväällä ja kesällä 2010 täydentäviä linnustoselvityksiä kevätmuuttajien, riekkojen ja syysmuuton osalta. Syysmuuttoa selvitettiin asiantuntijahaastatteluilla.

Varpusuon kevätmuuttolaskennassa havaituista lintulajeista neljä kuuluu EU:n lintudirektiivilajeihin (teeri, kurki, kapustarinta, liro), neljä Suomen kansainvälisiin erityisvastuulajeihin (tavi, teeri, valkoviklo, liro), kaksi silmälläpidettäviin lajeihin (teeri, pensastasku) ja yksi alueellisesti uhanalaisiin lajeihin (liro). Lisäksi riekkoselvityksen yhteydessä tehdyssä havainnoinnissa havaittiin suojelullisesti huomattavia lajeja.

Kevätmuuttolintulaskennassa havaittu muuttolintulajien määrä oli vähäinen. Ainoa selvästi muuttavaksi tulkittava laji oli liro (kolmen linnun parvi). Muut yksittäiset havainnot eri lintulajeista tulkittiin paikallisiksi jo reviireillään oleviksi linnuiksi. Riekkoselvityksen yhteydessä havaitut kapustarinnat voitiin tulkita ainakin osittain vielä muuttaviksi linnuiksi.

Vähäiseen muuttolintumäärään voi olla monia syitä. Muuttavan linnuston luonnollista vaihtelua päivittäisissä suon lepäilijämäärissä ei tutkittu tässä kertalaskennassa. Laskentapäivän sääolosuhteet olivat linnuille edulliset muuttolennon kannalta mm. tuulensuunnan osalta. Tästä syystä levähdyspaikoille ei kerääntynyt muuttavia lintuja, vaan suurin osa muuttavista yksilöistä jatkaa siirtymistään suotuisissa oloissa pohjoisimpiin osiin Suomea.

Varpusuon läheisyydessä sijaitsevien tutkimusalueita laajempien ja märempien avosoiden vetovoima muuttolinnuille voi olla yksi Varpusuon muuttajamääriä pienentävä tekijä. Noin kahden kilometrin etäisyydellä Varpusuolta sijaitsee Karhusuo-Viitasuon –Natura 2000 -alue, jossa linnustoa havainnoitiin kaukoputkella noin 20 minuutin ajan Varpusuon kevätmuuttolaskennan loputtua. Tässä ajanjaksossa havaittiin kuusi muuttolintulajia (mustavikloja (*T. erythropus*), valkovikloja, liroja, suokukkoja (*Philomachus pugnax*), kapustarintoja, pikkukuoveja (*Numenius phaeopus*)), kaksi vesilintujen muuttoparvea (suurin parvi noin 30 yksilöitä) sekä kolme päiväpetolintulajia.

Varpusuon pesimälinnustoselvityksessä 2009 (Pöyry Environment Oy) linnustollisesti arvokkaimmat alueet olivat samoja kuin 11.05.2010 kevätmuuttolaskennassa. Arvokkaimmat alueet sijoittuvat Varpusuon avoimimmille keski- ja pohjoisosille. Tutkimusalueella oleva Saukko-oja lisää lintujen elinympäristön monimuotoisuutta. Saukko-ojan varsi on myös alueen nisäkäslajiston käyttämä kulkureitti.

Syysmuuttohaastattelun tiedot saatiin luontokuvaaja Heino Hanhelalta. Varpusuo ei ole merkittävä metsähanhen syysmuuton aikainen levähdysalue. Alue on kuitenkin merkityksellinen suolintulajistolle, koska Varpusuon ympäristössä 2-3 km:n etäisyydellä on linnustollisesti arvokkaampia suoalueita joilla havaitaan metsähanhia ainakin kevätmuuton aikana. Varpusuon linnustollinen arvo perustuu sen liittymiseen osana tähän laajempaan suoalueiden kokonaisuuteen. Noin 5 km:n etäisyydellä Varpusuosta esiintyy uhanalaisen päiväpetolinnun pesäreviiri. Itse Varpusuo on teerien soidinaluetta ja myös riekko kuuluu suon lintulajistoon. Varpusuon

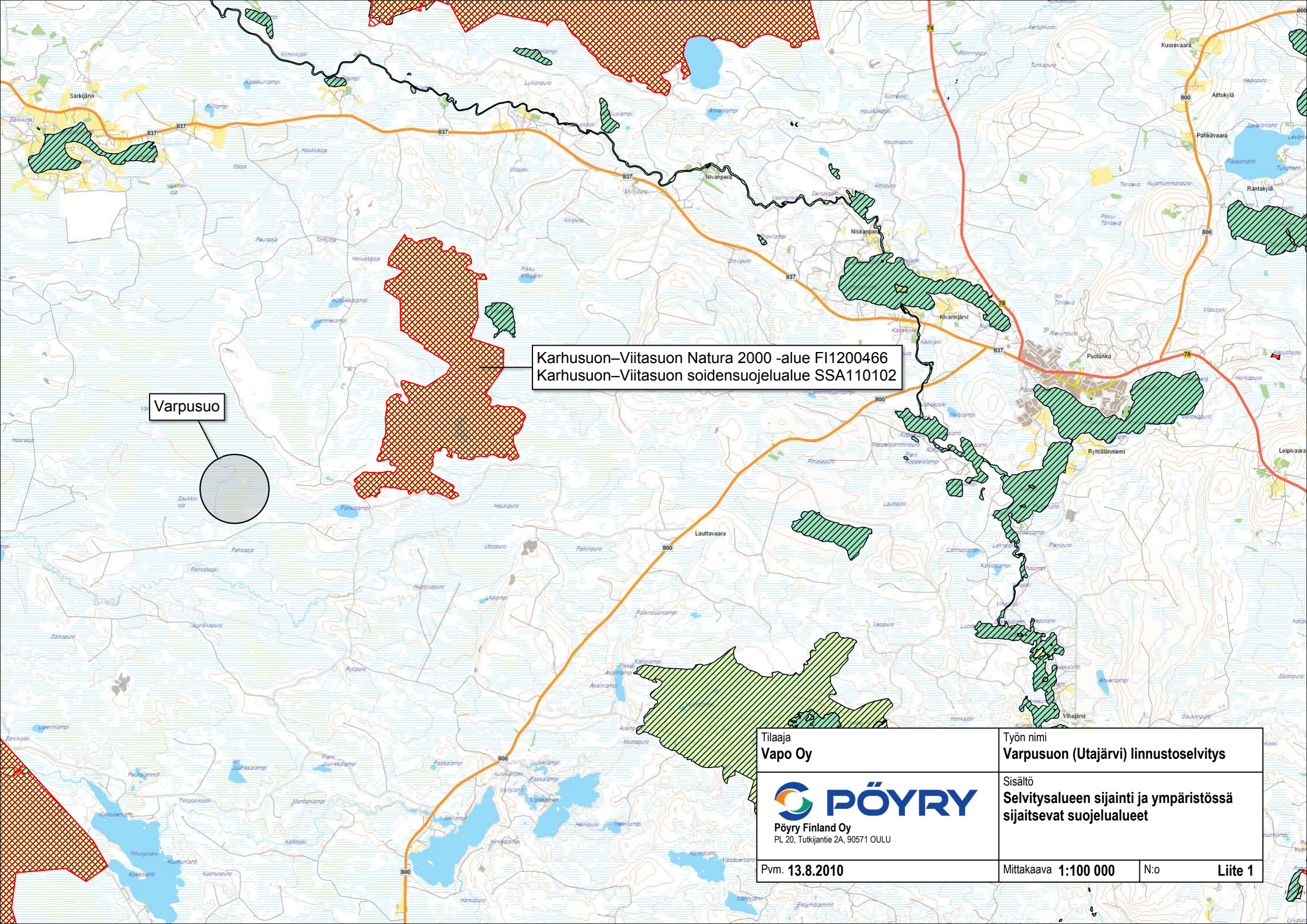
halkaisevan Saukko-ojan varsi on EU:n luontodirektiivin liitteen IV (a) lajien suden, ilveksen ja karhun kulkureitti sekä saukon ympärivuotinen elinympäristö.

Varpusuo ei selvityksen mukaan ole alueellisesti tai maakunnallisesti merkittävä kevätmuuttajien levähdysalue, mikäli arvottamiseen käytetään Asantin ym. (2003) esittämiä kriteerejä. Varpusuolla tavataan kuitenkin muuttoaikoina isoja arkoja lajeja (mm. laulujoutsen, kurki) ja myös kahlaajia esiintyy alueella muuttoaikoina varsin runsaasti. Myös riekko kuuluu Varpusuon vallitsevaan lajistoon. Varpusuo ja sen ympäristössä sijaitsevat suoalueet muodostavat edelleen linnustollisesti varsin ehjän kokonaisuuden.

Edellisten perusteella Varpusuota voidaan pitää paikallisesti arvokkaana muuttolintujen levähdysalueena. Tämä koskee Varpusuon lisäksi myös muita vastaavia Varpusuon läheisyydessä sijaitsevia biotooppirakenteeltaan samankaltaisia suoalueita.

6 KIRJALLISUUS

- Asanti, T., Gustafsson, E., Hongell, H., Hottola, P., Mikkola-Roos, M., Osara, M., Ylimaunu, J. & Yrjölä, R. 2003: Kosteikkojen linnuston suojeluarvo. Suomen ympäristö 596. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Koskimies, P. 1994: Linnuston seuranta ympäristöhallinnon hankkeissa. – Vesi- ja ympäristöhallinnon julkaisuja – sarja B. 83 s.
- Koskimies, P. & Väisänen, R.A. 1988: Linnustonseurannan havainnointiohjeet. – Helsingin yliopiston eläinmuseo, 2. Painos. Helsinki.
- Mannerkoski, I. & Rytteri, T. (toim.) 2006: Eliölajien uhanalaisuuden arviointi. Maailman luonnonsuojeluliiton (IUCN) ohjeet. – Ympäristöopas. Suomen ympäristökeskus. Helsinki.
- Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2009: Turvetuotannon lupahakemuksen luontoselvitykset. Työryhmän muistio 5.2.2009. Oulu.
- Putala, A. 2010: Riekkoreviirinen kartoitus ennallistamiskohteilta ja niiden läheisyydestä. – Metsähallituksen Luontopalvelut. Moniste.
- Pöyry Environment Oy 2009: Varpusuon linnustoselvitys 2009, Utajärvi.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. — Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki, 432 s. Uhanalaisten lajien II seurantatyöryhmä. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=16900&lan=fi> , 28.1.2004.
- Turveteollisuusliitto ry., 2002: Turvetuotannon ympäristövaikutusten arviointi. Ohjeita turvetuotannon luonto- ja naapuruussuhdevaikutusten arvioimiseksi. – Jyväskylä, ISBN 951-95397-6-X.
- Väisänen, R., Lammi, E. ja Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. – Otavan kirjapaino, Keuruu. 567 s.

Karhusuon-Viitasuon Natura 2000 -alue FI1200466
Karhusuon-Viitasuon soidensuojelualue SSA110102

Varpusuo

Tilaaaja
Vapo Oy

Pöyry Finland Oy
PL 20, Tutkijantie 2A, 90571 OULU

Pvm. 13.8.2010

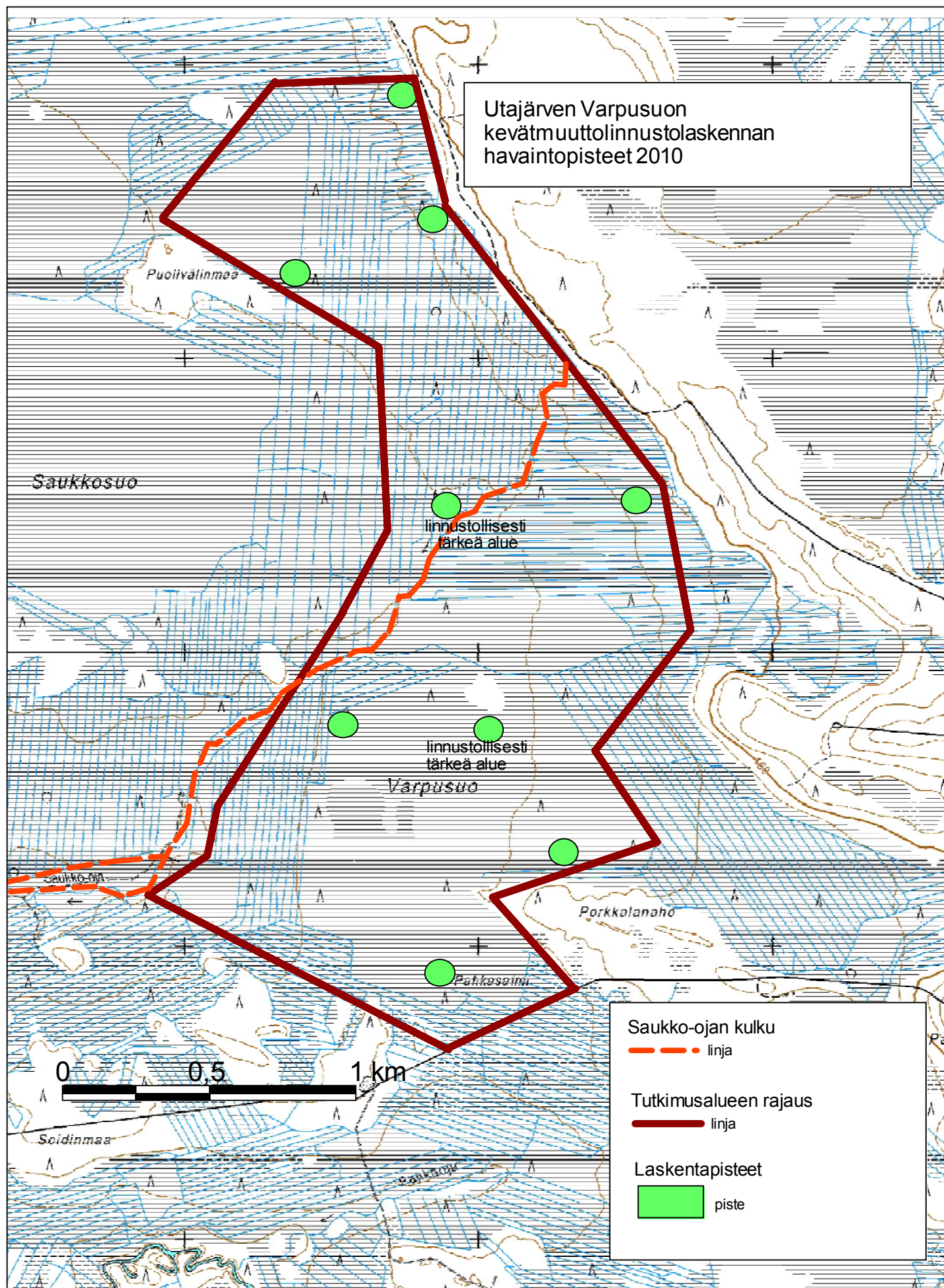
Työn nimi
Varpusuon (Utajärvi) linnustoselvitys

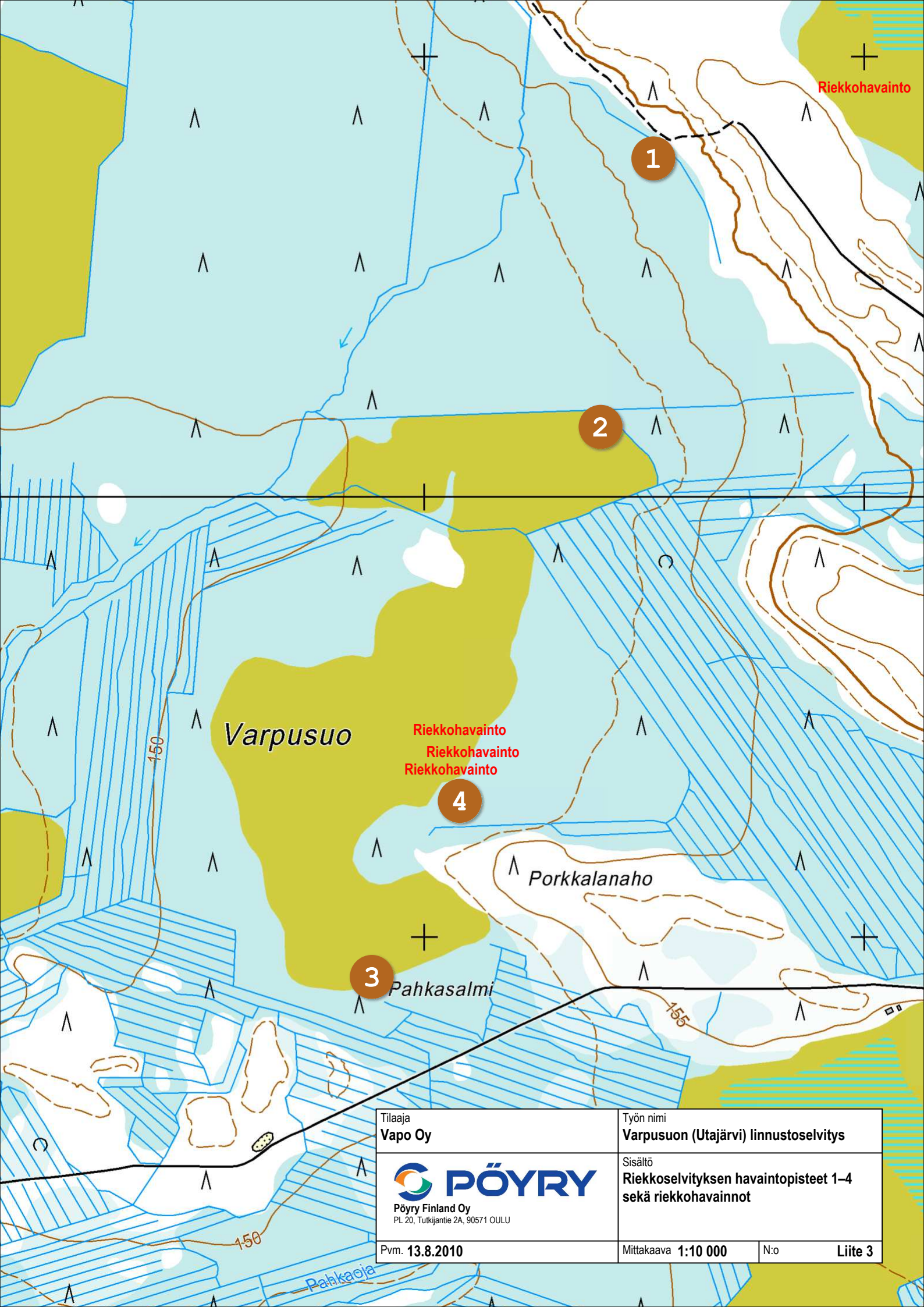
Sisältö
Selvitysalueen sijainti ja ympäristössä
sijaitsevat suojelualueet

Mittakaava 1:100 000

N:o

Liite 1

Tilaaaja Vapo Oy	Työn nimi Varpusuon (Utajärvi) linnustoselvitys
 PÖYRY Pöyry Finland Oy PL 20, Tutkijantie 2A, 90571 OULU	Sisältö Riekkoselvityksen havaintopisteet 1-4 sekä riekkohavainnot
Pvm. 13.8.2010	Mittakaava 1:10 000
	N:o Liite 3

Varpusuoan kevätmuuttolaskennan perustulokset 11.5.2010. Varsinaiset suolajit (Väisäsen ym. 1998 mukaan) alleviivattu.

Laji		Yksilömäärä
Tavi	<i>Anas crecca</i>	1
Taivaanvuohi	<i>Gallinago gallinago</i>	1
Metsäviklo	<i>Tringa ochropus</i>	1
<u>Kurki</u>	<u><i>Grus grus</i></u>	2
Kapustarinta	<i>Pluvialis apricaria</i>	2
<u>Valkoviklo</u>	<u><i>Tringa nebularia</i></u>	2
<u>Liro</u>	<u><i>Tringa glareola</i></u>	4
Teeri	<i>Tetrao tetrix</i>	2
Metsäkirvinen	<i>Anthus trivialis</i>	2
Västäräkki	<i>Motacilla alba</i>	2
Punarinta	<i>Erithacus rubecula</i>	1
Räkättirastas	<i>Turdus pilaris</i>	2
Punakylkirastas	<i>Turdus iliacus</i>	1
Kulorastas	<i>Turdus viscivorus</i>	2
Hömötiainen	<i>Parus montanus</i>	2
Talitiainen	<i>Parus major</i>	3
<u>Niittykirvinen</u>	<u><i>Anthus pratensis</i></u>	7
Pensastasku	<i>Saxicola rubetra</i>	2
Peippo	<i>Fringilla coelebs</i>	5
Järripeippo	<i>Fringilla montifringilla</i>	1
Vihervarpunen	<i>Carduelis spinus</i>	2
Urpiainen	<i>Carduelis flammea</i>	2
Pohjansirkku	<i>Emberiza rustica</i>	1
Pajusirkku	<i>Emberiza schoeniclus</i>	2
Yhteensä		52